

Marie Dennis, nieuwe co-voorzitter van Pax Christi International

De theologie van de geweldloosheid in een wereld vol geweld. Enkele overwegingen

In de eerste maanden van de oorlog van de VS in Afghanistan – een oorlog die de meesten een ‘rechtvaardige oorlog’ noemden – had ik het voorrecht te mogen deelnemen aan een vredesdelegatie naar dat land. Sindsdien staat in mijn geheugen het beeld gebrand van een meisje van acht jaar, Amena. Amena was in de keuken toen bommen die bedoeld waren voor de Taliban of Al Qaeda op haar huis neerkwamen, in de buurt van Kanduz. Haar moeder, broers, zussen, neven, tante en oom werden gedood – 16 mensen in totaal, waaronder een baby van twee dagen oud. Haar vader overleefde het, maar met verschrikkelijke verwondingen, zowel fysiek als emotioneel. De bommen gingen een totaal verkeerde kant uit – de meest nabije Taliban bevonden zich op 10 km – maar spijtbetuigingen over een ernstige berekeningsfout zal Amena’s familie nooit terugbrengen.

Zondag laatste hoorde ik een gelijkaardig verhaal uit Irak – het verhaal van een ander meisje, Sham. Toen een bom ontplofte naast de auto van haar familie in Sadr City, werden haar moeder en haar broer levend verbrand. Zij werd gered, maar verloor haar beide ogen en haar gezicht is vreselijk, vreselijk verminkt.

Ik weet het wel, ik hoef jullie niet te vertellen hoeveel geweld er in de wereld is – jullie leven erin; jullie proberen er vrede te brengen. Elk van ons kan al te veel verhalen vertellen over kinderen die we kennen of gekend hebben, en die gebroken zijn. Sommigen van hen – al te veel van hen – wonen in mijn buurt, op een steenworp van het Witte Huis...

Pax Christi heeft de opdracht het soort geweld waar deze kinderen – en hun ouders, zussen, broers en vrienden – mee te maken hebben, te counteren. Onze theologie van de geweldloosheid staat geworteld in een absoluut geloof in de waardigheid van elke menselijke persoon. Als het over kinderen gaat, is dit niet zo moeilijk, hoewel de wereld hen overstelpt met smerig geweld en daarin geen probleem lijkt te zien. Veel moeilijker is het om dit geloof ook toe te passen als het gaat om iemand die we als onze vijand beschouwen. Sinds 9/11 heb ik mij geïnteresseerd door bij mezelf te zeggen dat Osama Bin Laden even waardevol is in de ogen van God als elk van mijn kleinkinderen – de acht jaar oude Cati Adele bij voorbeeld – en door dan te proberen uit te maken wat dit betekent.

Wat ik wel weet dat is dat de meeste elementen van de geweldloze weg die we proberen te volgen tot de ‘kern van de zaak’ en de beste impulsen behoren binnen elke grote religieuze traditie: *“Elk levend wezen is een woonplaats van God, en verdient eerbied en ontzag”* (Hindu); *“Overwin het kwade met het goede – alleen liefde zal de haat doen wijken”* (Boeddhisme); *“Waar je ook gaat, daar zal ik gaan. Waar je blijft, daar zal ik blijven. Jouw volk zal mijn volk zijn en jouw God mijn God”* (Hebreeuwen). *“Wees trouwe getuigen voor Allah in gelijkmoedigheid, en laat niet toe dat haat voor wie dan ook jou ertoe verleidt niet rechtvaardig te handelen”* (Moslims).

Jezus riep ons op tot juiste relaties – tot relaties die niet op geweld gebaseerd zijn, maar op eerbied en sociale rechtvaardigheid. Iedereen moest waardig kunnen leven en over al het nodige beschikken. De ‘beloved community’ (letterlijk: de geliefde gemeenschap) moest elk mens insluiten. Vandaag zien we nog klaarder dan vroeger dat die *beloved community* ook de rest van de schepping insluit, en dat ook onze relatie met de rest van de schepping geweldloos moet zijn en rechtvaardig.

* * * * *

Op de eerste plaats is onze theologie van de geweldloosheid dus gebaseerd op een diep geloof in de waardigheid en de onschatbare waarde van elke persoon. Ze wordt ook aangemoedigd door het kruis van Christus.

In 'The challenge of peace' en tien jaar later in 'The harvest of justice' schreven de katholieke bisschoppen van de VS: *"De visie van de christelijke geweldloosheid is niet passief met betrekking tot het onrecht en het verdedigen van de rechten van anderen... ze bestaat uit een verplichting om tegen manifest onrecht en openbaar kwaad weerstand te bieden met andere middelen dan geweld."* De geweldloosheid waarvoor Pax Christi gekozen heeft is de actieve geweldloosheid. Zijn vijand beminnen in een wereld vol haat en geweld is zich actief verzetten tegen haat en geweld.

Sta even stil bij de dood van Jezus op het kruis. Hij bood geen weerstand en nam daardoor een heel krachtige houding aan die – dat is ons geloof – zonde en dood overwon. Zijn weigering om weerstand te bieden op het kruis was geen passieve houding, maar een perfect voorbeeld van actief verzet aantekenen tegen diep onrecht en sociaal kwaad – wat hij trouwens doorheen zijn hele openbaar leven had gedaan. Jezus' weigering om weerstand te bieden toen hij gefolterd en gekruisigd werd paste niet bij de door velen verwachte oorlogszuchtige manieren om een koninkrijk te vestigen. Maar dit offer was krachtig genoeg om voor eeuwig en altijd onrecht en kwaad aan te vechten.

De betekenis van het kruis verkennen is een monumentale taak, die ons onafwendbaar naar een Mysterie leidt. Maar mij lijkt het dat de kern van Pax Christi's verplichting tot geweldloosheid daar geopenbaard werd.

Misschien zag u al ooit het Peruviaanse kruis dat afgebeeld staat op de originele omslag van Gutierrez' boek over de bevrijdingstheologie. Het kruisbeeld in klei draagt het gebroken en verwrongen lichaam van een campesino wiens leven blootgesteld werd aan het geweld van de extreme armoede. Misschien zag u ook hoe kunstenaars de gekruisigde volkeren van Midden-Amerika, van Zuid-Afrika of de Filippijnen afbeelden. Dat is het kruis dat zegeviert over het geweld in onze wereld.

De geweldloosheid waartoe Pax Christi zich verplicht weet krijgt vorm in de schaduw van het kruis. Als wij ons vandaag toeleggen op de theologie van de geweldloosheid, dan is dit een poging om de geweldloosheid van Jezus na te volgen toen hij weerstand bood tegen de structuren van het geweld op zijn weg naar Jeruzalem.

Blijkbaar staat onze theologie van de geweldloosheid diep geworteld in het leven en het onderricht van Jezus Christus. Hij noemde de vredesstichters "gezegend", zei *"bied geen weerstand tegen wie kwaad is; toon je andere wang; ga een extra mijl mee; bemin je vijanden..."*

* * * * *

Wij horen echter *"Mijn vrede laat ik u"...* terwijl men ondertussen overal om ons heen de diepe wortels van het geweld voortdurend voedsel geeft. *"Mijn vrede geef ik u"...* terwijl men ondertussen massaal schatten en talenten investeert in wapens en oorlogen. *"Laat uw hart niet verontrust worden... Wees niet bang"...* terwijl velen van hen die aan de macht zijn er alles aan doen om de mensen bang te maken en te isoleren.

Vrede, geweldloosheid, de afwezigheid van geweld is een Mysterie. Het is de Belofte, het "reeds en nog niet". De vrede nastreven is daarom een daad van hoop. Het vraagt zorgvuldige theologische reflectie op de waarden van onze geloofstraditie in specifieke situaties van gewelddadige conflicten en oorlogen. Het vraagt aanwezigheid, begeleiding en het koesteren van goede relaties over de grenzen heen – grenzen tussen landen en culturen, en zelfs tussen burens. Het vraagt het ontwerp en het gebruik van een moreel kader en ethische instrumenten die de principes van de geweldloosheid toepassen op een manier die aangepast is aan deze tijd en geschikt voor specifieke situaties. Het vraagt doorgedreven spirituele oefening, creatieve liturgische expressie – en een zorgvuldige sociale analyse.

Pax Christi's spiritualiteit, onze spiritualiteit van de geweldloosheid, is ook fundamenteel hoopvol. Als christenen hebben wij een wereldvisie die bepaald wordt door de hoop. Oorlog, geweld en de

'nieuwe schepping' kunnen niet tegelijk bestaan. In deze tijden, waarin het geweld overvloedig aanwezig is, moeten we – en Pax Christi doet dat ook – ons op dat feit focussen. Als Pax Christi geloven we inderdaad in de mogelijkheid van een reële wereld zonder geweld. De inzet van elk van jullie hier – en van zoveel anderen – in situaties van ongelooflijk geweld getuigt van dit geloof. In onze verbeelding zie we een radicale, algehele ommekeer, weg uit het geweld, en we zetten ons ten volle in om te maken dat dit werkelijkheid wordt.

Pax Christi gelooft dat wij, mensen, de subjecten zijn van een toekomst waarin het leven kan beschermd worden, en niet de slachtoffers van een toekomst waarover we geen enkele controle hebben. We hebben besloten eens en voor altijd een einde te stellen aan de oorlog. We hebben onszelf verbonden tot de lange termijn taak te maken dat destructief geweld iets van het verleden is. We proberen nu te leven alsof de vrede al doorgebroken was. De vrede 'die er nu al is' – in de manier waarop we ons gedragen in het gewone leven van elke dag, waarop we in onze omgeving werken aan juiste relaties; en de vrede 'die er nog niet is', de 'Pax Christi' op de nog ver verwijderde horizon.

De eerste soort vrede, zij 'die er nu al is', kunnen we elke dag beleven: door geweldloos te leven, door stap voor stap de vrede van Christus te beleven. Dat is de spiritualiteit die de Pax Christi beweging bezielt. Gisteren nog hoorden we dat onze spiritualiteit de manier bepaalt waarop wij aan vrede werken, onze manier van in de wereld staan, als individuele personen en als gemeenschappen.

* * * * *

Maar om 'vrede' te laten binnendringen in de vele vormen van geweld die onze wereld kent zullen we nog hard moeten werken – het gaat ongeveer om een totale ommekeer van de richting waarin we als naties koers zetten, een nieuw paradigma waarin de menselijke inspanningen vorm moeten krijgen, een nieuw podium waarop we het drama van de schepping opvoeren... waar we handelen als mensen die werkelijk geloven dat elk mensenleven heilig is. Dat is de plaats waar de theologie van Pax Christi wordt beleefd: in de morele imperatief om een wereld vol geweld te herscheppen.

Zo lijkt de geweldloosheid me ook een theologie te zijn die voortvloeit uit een praktijk: vanuit de actieve confrontatie met het onrecht, het actieve streven naar sociale verandering – bevestigd door het leven en de leer van Jezus. Daarin ligt de grootste uitdaging: van de geweldloze praktijk een tegengif maken tegen de vele vormen van geweld in onze wereld.

Ook al heeft men deze praktijk met goede resultaat toegepast in de Filippijnen, in Oost-Europa, Zuid-Afrika, Colombia, Soedan, El Salvador en nog op andere plaatsen in de voorbije jaren, toch geloof ik dat de geweldloze traditie erg onderontwikkeld is, zowel op theologisch als op praktisch vlak, en in het bijzonder op internationaal niveau. We staan aan het begin van het theologisch denken hierover – geweldloosheid staat geworteld in de waarde van elk mensenleven en in de eerbied voor de schepping; zij krijgt vorm in de schaduw van het kruis; ze is bezielt met hoop; ze rijst op uit praktische ervaringen. Maar politiek en strategisch is er nog een lange weg te gaan.

Mary Evelyn Jaegen, een vriendin, zegt: *"Geweldloosheid in internationale kwesties is vergelijkbaar met goede voeding en voldoende beweging: het is een middel om je gezondheid te bevorderen en te behouden. Geweldloosheid... is een manier van leven die moed en offers vraagt. Ze draagt in zich de belofte dat ze de oorlog zal verdringen als we voldoende menselijke middelen investeren in de studie ervan en in praktijkgerichte trainingen..."* Lisa Shirsch, Mennoniet, noemt geweldloosheid *"moreel superieur, meer efficiënt en minder duur"* dan oorlog.

Pax Christi is het met hen eens.